

Javaslat

„Az evangélikus liturgia és népviselet kölcsönhatása Nagytarcsán” települési értéktárba történő felvételéhez

Készítette:

Győri Andrásné múzeumvezető, művelődésszervező

Nagytarcsa 2017. 02. 23. február 28.

I.

A JAVASLATTEVŐ ADATAI

1. A javaslatot benyújtó neve: Győri Andrásné múzeumvezető, művelődésszervező

2. A javaslatot benyújtó személy vagy a kapcsolattartó személy adatai:

Név: Győri Andrásné múzeumvezető, művelődésszervező

Levelezési cím: 2142 Nagytarcsa, Tessedik Sámuel utca 4. b.

Telefonszám: 06/70/379-8262

E-mail cím: muzeum.andi@gmail.com

II.

A NEMZETI ÉRTÉK ADATAI

1. A nemzeti érték megnevezése: Az evangélikus liturgia és népviselet kölcsönhatása Nagytarcsán

2. A nemzeti érték szakterületenkénti kategóriák szerinti besorolása

☐ agrár- és

☐ egészség és életmód

☐ épített környezet

élelmiszergazdaság

☐ ipari és műszaki

☒ **kulturális örökség**

☐ sport

megoldások

☐ természeti környezet

☐ turizmus

3. A nemzeti érték fellelhetőségének helye Nagytarcsa

4. Értéktár megnevezése, amelybe a nemzeti érték felvételét kezdeményezik

☒ **települési**

☐ tájegységi

☐ megyei

☐ külhoni magyarság

5. A nemzeti érték rövid, szöveges bemutatása, egyedi jellemzőinek és történetének leírása

A NÉPVISELET GAZDAGODÁSA A JELES NAPOKON, AZ EVANGÉLIKUS LITURGIA SZERINT

Az egyház a faluközösség számára mindig is meghatározó, összetartó erő volt. Nagytarcsa lakossága túlnyomórészt evangélikus vallású. Az evangélikusoknál az egyházi esztendő színeiben is kifejeződik. Bár az evangélikusságra jellemző a liturgikus színek használata, ilyen gazdagon, ahogy Nagytarcsán ez megjelenik, ez egészen egyedülálló. A templomban főhelyen álló oltár a falu egész életében is központi helyet kap azáltal, hogy képe jelzi az egyházi esztendő változásait, az ünnepköröket és az oltárterítő színe is e szerint változik. A viselet elkészítésében járatos asszonyok az oltárterítő hímzésébe a szívüket - lelküket is beletették. Ahogy az egyház gazdagodott a terítő sokszínűségével, úgy jelent meg az öltözködésben is a sokszínűség és vált íratlan szabállyá a jeles napok színeihez való igazodás a viseletben is. Míg régebben csak néhány (kettő-három) szín használata az általános: öregeknél a fekete, fiatalabbaknál a kék és fehér, hétköznapiakon pedig a kockás minta, a későbbiekben bővül a szín és a minta választék. A lányok, asszonyok a sok szép ruhát íratlan törvényeik szerint szigorú rendben alkalmazzák az ünnepekhez és az egyes eseményekhez igazodva.

A jeles napokon így alakult az öltözködés: a kevésbé módosak egy-egy kendővel (fejkendő, vállkendő) a módosabbak pedig egész ruhatárjukkal jelzik a színeket. Az évtizedek folyamán anyagában is változott az öltözködés, az 1960-as évekig a brokát volt a legünnepibbnek számító viselet, ma már csak a legidősebbek hordják a brokátot, ők is csak nagypénteken. (Természetesen tiszta fekete színű). A mai divatos anyag a rakott szövet, gazdagabb változatban az apróbb mintákkal hímzett úgynevezett *százvirágos* rakott szövet. Hogy a fiatalabbak már „kivetkőztek” és nem hordják a népviseletet, ennek gazdasági okai is voltak, hiszen egy ilyen öltözet minimum nyolc-tíz szoknyából áll. Elgondolhatjuk, hogy még csak egy darab ilyen rakott szoknya is mennyi anyagot emészthetett fel.

A viselet változása a négy fő ünnepkör szerint:

Az evangélikus liturgia szerint az egyházi esztendő négy fő ünnepkörből áll:

- I. Advent - Karácsony
- II. Böjt - Húsvét
- III. Pünkösöd
- IV. Reformáció

Ritkaságszámba menő a nagytarcsai evangélikus templom forgatható szárnyas oltára, melynek képei a fent említett ünnepköröknek megfelelően változnak.

I. Ádvent – Karácsony

Az egyházi esztendő a karácsonyt megelőző négy ádventi héttel kezdődik, melyet kisbőjtnek is neveznek. Azért tartanak bőjtöt, mert bűnbánattal készülnek a Megváltó születésének ünneplésére. Ezért ebben az időszakban az oltárterítő liturgikus színe a lila. Bár országszerte elterjedt az adventi koszorú használata, de sokan nem tudják, hogy a rajta lévő négy gyertyának is (melyek a négy adventi vasárnapot szimbolizálják) liturgikus színei vannak, és ezek jelentést hordoznak. Az első két vasárnap isteni vonatkozású:

1. Krisztus jött alázatosan, számárháton. (ezüst)
2. Krisztus el fog jönni dicsőségesen a mennyből (arany)

A másik két vasárnap emberi vonatkozású:

3. Hitünk bizonytalan, bűneink miatt (lila)
4. Végül diadalmaskodik hitünk Krisztus megváltó vére által (piros)

A bűnbánó várakozás (ádvent) hangulata nyilvánul meg az öltözködés színeiben is. Fekete festőruhában, hozzávaló fekete kötényben mennek a templomba. A kötény hímzése a nagybőjtíhez hasonló: sötétkék, sötétlila vagy zöld. Fejükre fekete szövet, vagy plüsskendőt kötnek, vállukra meleg kendőt vesznek.

Karácsony szenteste

A bűnbánattól való megtisztulás jelképeként az oltárterítő színe fehérre változik és az asszonyok is fehérben mennek a templomba. Ekkor a kendő és a fejkendő színe is hófehér.

Karácsony első napján kék selyemruhát vesznek fel, a megfelelő kék színű kiegészítőkkel. Általában kedvelik a kék és a zöld színt, melyet a díszítő motívumokban gyakran együtt is használnak.

Karácsony második napján ismét a fehér színt illet magukra ölteni.

Szilveszter estéjén fehér ruhát kell felvenni. Régebben az éjféli istentiszteletre a lányok is felkötötték a fehér vasalt kendőt.

Újévkor tűzpiros vagy rózsaszínű a ruha színe, ugyanolyan színű kendővel. A harisnya fehér. A negyven év felett asszonyok harisnyája lila vagy zöld.

Ádvent első vasárnapjától nagybőjtig a szárnyasoltár karácsonyi oltárképét láthatjuk, az oltárterítő színe pedig vízkeresztig fehér marad. Vízkeresztől hamvazószerdáig zöldre vált. A zöld szín jelentése: *Jézus köztünk van, reménységben élünk.*

II. Böjt – Húsvét

Nagyböjt idején, hamvazószerdától nagycsütörtökig az oltárterítő lila, az asszonyok viselete is, úgy mint kisböjtben a fekete ruhákon sötétlila vagy sötétkék díszítésekkel.

Virágvasárnap

Az asszonyok fején fekete selyemkendő van. Ez *százvirágos*, de a virág színe zöld vagy lila lehetett. A nyakra-kendő, blúz, szoknya fekete selyem, a kendőhöz hasonló apró virágokkal van telehímézve. A kötény indigókék lilával vagy lilával van hímézve. Régebben a lányok hajukba fekete szalagot fontak.

A böjti faintarziás oltárkép és a lila oltárterítő egyhangúságát csak nagycsütörtökön este váltja fel a fehér oltárterítő, az utolsó vacsora emlékére.

Nagypéntek

Nagypéntek a kereszténység legnagyobb ünnepe, mert Jézus halála a legnagyobb gyász, ezért valamennyi ruhadarab fekete. A felsőszoknya selyemmintás szövet, a kendők és a kötények hímzése is fekete. Természetesen az oltárterítőt is feketére cserélik és ez így marad nagyszombat estéig.

Húsvét vasárnap

Az asszonyok fejkendője világoskék százvirágos selyem. Világoskék brokátselyem blúz, szoknya és nyakra-kendő, a lányok hajában világoskék szalag van. Fekete csizma vagy spanglis cipő illik hozzá.

Húsvét másodnapján

A fiatalasszonyok, lányok fehér selyembrokát ruhában mentek templomba. Az asszonyok fején ma is fehér, kékkel hímzett kendőt láthatunk. Az oltárterítő színe, mint karácsonykor, fehér. A szárnyas-oltár képek kinyitják, így láthatóvá válik a feltámadt Jézust ábrázoló festmény, köréje fehér hortenziacsokrokat tesznek.

IV. Pünkösöd

Pünkösöd vasárnap, a Szentlélek kitöltésének ünnepén mindenben a piros szín dominál. A fejen piros vagy rózsaszínű kendő, piros vagy rózsaszínű selyemruha hozzávaló nyakra-kendővel, fehér harisnya, fekete lábbelivel.

Pünkösdi hétfő

Fehér, százvirágos fejkendő, (selyem, vasalt, szövet) fehér selyemruha, nyakrakendő. Idősebb asszonyok halványkék vagy halványzöld barchetkát vesznek fel. A 40-60 év közöttiek ugyanezeket a színeket hordják, de koruknak megfelelő árnyalatot választanak. A 60 éven túli asszonyok feketét vagy indigókék színt viselnek.

Reformáció

A Reformáció az evangélikusság alapításának ünnepe, hangulatában megegyezik pünkösddel, ezért a viselet is azonos a pünkösdivel. (Ez utóbbi két ünnep az elmúlt ötven évben nem volt hivatalos ünnep, ennek ellenére a népviseletben még ma is él.)

Ezzel elértünk a liturgikus ünnepkörök végéhez. Bár nem egyházi főünnep, de megemlíthető jeles nap a templomszentelés ünnepe, mely egybe esik a kis létszámú katolikusság búcsújával. Erre az alkalomra meghívják a szomszéd falukban lakó rokonaikat is. Ekkor a fiatalabbak fehér százvirágos hímzett ruhában, vasalt vagy százvirágos kendőben voltak. Az idősebbek fehér, halványzöld vagy halványkék barchetkát vesznek fel.

Kedves szokás fűződik az aratási hálaadó ünnephez, melyet október második vasárnapján tartanak a betakarítási munkálatok után. Ekkor a oltárt érett búzakalászsokkal díszítik és az előtt elhelyezett kis asztalt telerakják mindenféle gyümölccsel, zöldséggel és újbúzából sült cipóval. Így köszönik meg Teremtőjüknek, hogy megáldotta egész évi fáradságos munkájukat.

Összegzés

Végigtekintve az egyházi esztendőkhöz fűződő öltözködési szokásokon, elmondhatjuk, hogy az évek folyamán az asszonyok ünnepi ruháinak színét mérvadóan az evangélikus liturgia szerint beköszöntő egyházi ünnepek határozták meg és ez mindmáig élő szokássá, hagyománnyá vált. Ma, 2017-ben a hetven év feletti korosztályból még 43 asszony jár hagyományos népviseletben.

Megállapíthatjuk, hogy igen színpompás, igen díszes - gazdag a nagytarcsai, melynek értéke, hogy a motívumokat és a mintakincset mintegy „anyáról leányra” hagyományozták, örökítették, egymásnak átadva generációk tudását.

Szeretnék köszönetet mondani a Molnár tanító – helytörténész házaspárnak, akiknek kutatásai és könyvei megkönnyítették munkámat. Szeretettel és hálával emlékezek meg néhai Győri Jánosról, apósomról, aki olyan szép lelki munkát végzett a faluban, hogy sikerült az egyházhoz való ragaszkodást az emberek szívébe ültetnie, hogy hitük, életük meghatározó részévé válhatott és ezt megélve ilyen kedves, szép külsőségekben is megnyilvánulhatott.

Úgy vélem, hogy nemcsak az egyház gazdagodhatott a sok igen szép „nagytarcsai stílusban” elkészített keresztyén szimbólumos ábrázolásban, hanem a szokások, a színek, motívumok gyarapodása a népviseletet is gazdagította.

Így hatott egymásra a népviselet és az egyházi liturgia és fonódott össze élő szerves részként a fővároshoz oly közeli, de hagyományaiban mégis a múltat elevenen őrző Nagytarcsán az egymást követő emberöltők sorozatában.

5. Indoklás az értéktárba történő felvétel mellett

Nagytarcsa lakossága túlnyomórészt evangélikus vallású. Az evangélikusoknál az egyházi esztendő színeiben is kifejeződik. Bár az evangélikusságra általánosan jellemző a liturgikus színek használata, *ilyen gazdagon, ahogy Nagytarcsán ez megjelenik, egészen egyedülálló.* Az asszonyok ünnepi ruháinak színét mérvadóan az evangélikus liturgia szerint beköszöntő egyházi ünnepek határozták meg és ez mindmáig élő szokássá, hagyománnyá vált. A környékbeli településekhez viszonyítva is ritka, hogy még élő népviselettel találkozunk Nagytarcsa utcáin. Ma 2017-ben, a hetven év feletti korosztályból még 43 asszony jár hagyományos népviseletben.

6. A nemzeti értékkel kapcsolatos információt megjelenítő források listája

Győriné Kováts Andrea: Az evangélikus liturgia hatása Nagytarcsa népviseletében 1998.

néprajzi szakdolgozat Magyar Művelődési Intézet

Molnárné Hajdu Margit: Nagytarcsai hímzések *Petőfi Múzeum Aszód 1982. Múzeumi Füzetek 23. szám*

Molnár Lajos – Molnárné Hajdu Margit: Nagytarcsa *Szentendre 1974. Pest Megyei Múzeumi Füzetek VII.*

8. A nemzeti érték hivatalos weboldalának címe: [www. nagytarcsa.hu](http://www.nagytarcsa.hu)

III.

MELLÉKLETEK

1. Az értéktárba felvételre javasolt nemzeti érték fényképe vagy audiovizuális-dokumentációja

liturgia és népviselet

https://youtu.be/BqjCdeZZ_iY

Fényesné a liturgikus színekről:

<https://youtu.be/Qrn7HurWJrU>

2. A Htv. 1. § (1) bekezdés j) pontjának való megfelelést valószínűsítő dokumentumok, támogató és ajánló levelek:

Támogatói nyilatkozat.

Az Istenhit, a vallás sokat jelentett községünk lakosságának életében. A liturgiával való azonosulásukat öltözködésükben is kimutatták. Azért írok múlt időben róla, mert ezt a népviseleti ruhákon lehetett látni. A ma templomba járók viszont már városi ruhát hordanak, és nem figyelnek az ünnepeken az egyház által alkalmazott színekre.

Azonban valóságként leírta tanulmányában Győriné Kovács Andrea, hogy hogyan lehetett szinte leolvasni egy-egy nagytarcsai lány, vagy asszony ruhájáról, hogy mit ünneplünk. Ezért támogatom, hogy fent írt munka, mint nagyon lényeges néprajzi emlék Nagytarcsa Helyi Érték Tárába felvételt nyerjen.

Molnár Lajosné Hajdu Margit

Molnár Lajosné Hajdu Margit
nyugalmazott tanítónő, a Nagytarcsai falumúzeum alapítója

cím: 2142 Nagytarcsa Fásor u. 8

telefonszám: 06 30 5222 364

Budapest 2017. február 15.

3. A javaslatához csatolt saját készítésű fényképek és filmek felhasználására vonatkozó hozzájáruló nyilatkozat:

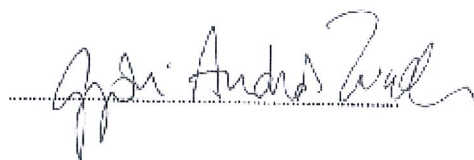
1. Javaslatához csatolt saját készítésű fényképek és filmek felhasználására vonatkozó hozzájárulási nyilatkozat

Alulírott Györi András Timótheus hozzájárulok, hogy a nagytarcsai népviseletről általam készített mozi és videó felvételeket a Nagytarcsa Helyi Értéktár Bizottság korlátlanul, díjmentesen felhasználhassa és nyilvánossá tegye a helyi értékek adminisztrációjá, archiválása és népszerűsítése érdekében.

gyatgyat@gmail.com

Tel.: 06 20 824 6121

Nagytarcsa 2017 február 24.

Györi András Timótheus